

Fallskärmshopp, självtillit och militärt ledarskap

av Olof Santesson

TITEL:

Why jump out of a perfectly good airplane?
Parachute training, self-efficacy and leading in combat

FÖRFATTARE:

David Bergman

FÖRLAG:

Stockholm University, 2021

LEDAMOTEN BERGMAN KOM in som ett stjärnskott i akademien, avdelning 1, lantkrigsvetenskap, 2017. Han har från första början varit en aktiv medlem, nu senast i avdelningens pågående bidrag till SES-projektet om svensk säkerhet i Europa. På ett lyckligt sätt förenar han som armémajor praktiskt intresse för krigets innebörd med masterexamen i två ämnen och teoristödd inriktning på ledarskapets psykologiska dimensioner i strid. Ett resultat föreligger nu i den doktorsavhandling i ämnet filosofi han försvarade i mars i år vid Stockholms universitet med utgångspunkt från militär fallskärmsutbildning. Veterligen är detta något akademiskt nytt som inslag, och för övrigt rörde det sig om en av de första disputationerna inom ramen för Försvarshögskolans nutida akademiska officersutbildning.

Om inte covid-19 lagt hinder i vägen skulle akten nog ha påylst starkare i krigsvetenskapsakademien och på platsen fått den uppmärksamhet inom yrket som den var värd. Alla inom Försvarsmakten delar knappast David Bergmans vurm för att kasta sig ut i lufthavet, men till dem som stött hans arbetet räknas förutom FHS instanser som

Ledningsregementet i Enköping och högkvarteret. Ämnesvalet lämpar sig alltså särdeles väl i vår akademis värld med en ambition att inte fastna i det lätta utan analysera det svåra.

Dit hör situationer där man känner sig behöva ställa krav på människor. Som detta, varför någon vill förmå dem att stundtals lämna fasta marken,

Att utbilda officerare har med Bergmans formulering alltid(?) inneburit en träningsparadox. Man kan under utbildningen inte utsätta individer för påfrestningar och allvarliga risker som de förväntas hantera i strid utan får, med författarens ord i avhandlingens svenska sammanfattning, försöka nöja sig med att utsätta dem för ”så extrem stress som möjligt inom etiska gränser”. Därav satsningen på fallskärmsutbildning för eleverna på Karlberg. Klarar man den som svår uppgift och övervinner sin rädsla får man ökad tillit till sin förmåga att hantera andra eller starkare påfrestningar. Det är i alla fall idén, som förstås har stått intuitionen närmare än en fastare vetenskaplig förankring.

I sin avhandling har Bergman som övergripande mål tagit att med enkäter undersöka om och hur man verkligen på detta sätt

förfogar över en metod att utveckla ledare. Till den ändan har han valt att sätta sig i de blivande officerarnas ställe genom egna fallskärmschopp. Sådana görs på två sätt: Static Line Method, känd från andra världskriget och använd i officersutbildningen, respektive sk free fall från mer än 4 000 meters höjd, som ter sig mer krävande och förutom specialförband används i civil sport, vars utövare gärna talar om en ”livsstil”. Bergman har inte oväntat provat på båda.

Militär fallskärmsutbildning i Sverige startade 1952, då var det med tanke på erfarenheter från stormakterna och egna möjligheter att kunna sätta in små jägarenheter i strid på djupet, och inleddes 1956 ett ytterligare steg i militär ledarskapsutbildning. Farligt? Risken för dödsfall eller allvarlig skada har visat sig låg men finns trots allt, skriver Bergman. Men om ingen risk alls funnes skulle den önskade stressen och dess betydelse i utbildningen och för det personliga gensvaret inte varit användbara som metod. Man frestas att fråga sig om han verkligen för egen del trots ett olyckstillbud känner sig ha utsatts för något extremt påfrestande. Även den mest oinvigde läsare kan känna en lockelse att ha provat sig.

Sina data har David Bergman insamlat från utbildning av både officerskadetter, fallskärmsjägare och specialförband. Att ha följt så många deltagare ”som för första gången hoppar från ett perfekt bra flygplan har varit en glädje och ett privilegium”, säger han. I sitt tack för samarbetet nämner Bergman fallskärmsjägarskolan och 32. underrättelsebataljonen i Karlsborg, Speciella operationsgruppen SOG och inte minst US Airforce Academy i Colorado Springs. Hoppningen där borta ser han som avstampet till avhandlingen.

Förutsättningarna borde vara goda att den ska bli läst inom akademien och Försvarsmakten, även bland dem som kanske tycker

sig till leda ha stött på texter om ledarskap utan att för den skull känna sig mer upplysta om hur ledning utövas i Sverige och inom svenskt försvar av den nationella helheten, ett återväckt totalförsvar. Ämnet är ändå lite kittlande, och författaren är stram med textmängden. Det här är ingen mödosam produkt utsmetad längs gammaldags tyskinfluerade sidor i hundratal utan följer den mer moderna modell som tidigast präglade naturvetarna och särskilt läkarna som kunde bli doktorer på några smärre uppsatser sammanlagda till en tunn skrift.

I Bergmans smala bok utgörs sålunda tredjedelen av en redovisning av de tre studier med datainsamling från inalles 278 Karlbergskadetter som avhandlingen baseras på och som han gjort tillsammans med sina handledare socialpsykologerna Erik Berntsson och Marie Gustafsson Sendén; som mentor nämner han även generallöjtnanten Dennis Gyllensporre, också disputerad och för närvarande Force Commander i FN:s krävande Mali-insats. Av huvudtextens 75 sidor är tio en sammanfattning av trion studier som senare ges en egen presentation, tio går åt till en fyllig litteraturlista.

För det inför forskningsfinesser otränade ögat innehåller David Bergmans utredningsarbete inte mycket av sådant som återfinns i disputationer när opponenter sätter tänderna i inomvetenskapliga specialiteter, i vilken mån ämnet har uppfattats korrekt och utvecklats i relation till tidigare forskning och olika rön har avvägts och satts samman. Vad gäller denna avhandlings innehåll åtföljs en beskrivning av hur träning i fallskärms hoppning går till, av specialavsnitt om stress och självtillit för att därefter utmytna i vårt kunskapsläge om (med åtminstone tre grundslag av) ledarskap i strid, särskilt när denna är under utveckling. Här refereras som kanske väntat till Knut Pippings pionjärbete *Kompaniet som samhälle* 1947, baserat på

ett finskt kulsprutekompani under Finlands fortsättningskrig 1941–1944, rörande inte minst ledarens behov av att kunna möta soldatens tendens att värna sin självständighet. Intressant är en annan forskarbedömning att den karismatiska chefen skulle vara olämplig i svensk ledarskapskultur!

För att sätta sig in i Bergmans delstudier i detalj får läsaren själv gå in i materialet. Sådana påståenden nedan som eleverna i t ex den första studien i detta fall skulle ta ställning till kan kanske ge en bild av hur det kunde se ut efter, i förekommande fall, två veckors fallskärmsutbildning följda av godkända hopp. Frågorna löd i alla fall så här:

Leader self-control efficacy

I can easily shift attention away from thoughts that scare me.

I can easily distract myself from thoughts that might interfere with my task at hand.

I am always able to perform despite any fears brought on by thoughts that are frightening

Leader assertive efficacy

I can set a personal example for colleagues and subordinates

I can easily confront my peers when they go against regulations and correct and report them if need be.

I can easily lead others, maintain the same high standards, and not be seen as hypocritical.

Att tro att man behärskar att göra något är förstås inte detsamma som att göra det. Gapet finns mellan träning och utförande i alla organisationer. Det kan ibland överbryggas med på jobbet-träning men inte, lär man oss strängt i bl a studie III, i uniformsyrken där förhållandena kan vara hårda för att inte säga omöjliga att återskapa i övningsmiljö. Centralt för förkovran i sådana yrken är att minska gapet så mycket som möjligt

genom att öka individers tro på den egna förmågan, självtilliten.

Hur fungerar då, baserat på en relativt smal och enhetligt framtagen population, militär fallskärmsutbildning som metod för utveckling av ledare? I sin delstudie I kom Bergman m fl fram till att individerna med utbildningen fick högre tillit till att utöva självkontroll än en grupp med annan utbildning. Ökad tillit till självkontroll gällde dock båda. Delstudie II pekade på sänkt tillit hos dem som av olika skäl ej fullföljt utbildningen. Delstudie III om självtilliten visade att elevernas självsäkerhet pekade på en ökad förmåga till ett utvecklande ledarskap. ”Förmågan till självkontroll verkar vara mer relaterad till att kunna fungera i extrema situationer.”, heter det.

Övergripande anser Bergman att han med sin avhandling visat att fallskärmsutbildning kan förbereda blivande officerare på att leda förband i strid. Det rör sig dock snarare om indirekta än direkta effekter på ledarskap och förmåga att behålla lugn i extrema situationer, ”vilket i sin tur kan möjliggöra individuella beteenden, inklusive ledarskap”, heter det med ett visst bergmansk understatement. Författaren menar att hans avhandling även kan ge insikter i processen för ledarskapsutveckling och, mellan olika domäner, individers tilltro till sin egen förmåga. Även för andra yrkesområden med regelmässigt arbete i extrema sammanhang är resultaten relevanta.

Försvarsmakten har i decennier visat tilltro till fallskärmsutbildningens välsignelse för individers utvecklade självtillit och förmåga att leda andra i väpnad strid. Nu kan man också stödja sig på fil dr Bergmans inlevelse och, på vedertagna premisser, professionella arbete.

Recensenten är ledamot av KKrVA.